

Tézisek a felsőoktatásról

SZÁNTAY ANTAL

A Budapesti Corvinus Egyetemen futó TÁMOP támogatással megvalósult kutatás eredményeit a felsőoktatásról szóló alábbi tézisekben foglalom össze.¹ Ennek legfőbb célja, hogy megkíséreljem a felsőoktatással kapcsolatos legalapvetőbb kérdések tisztázását, és kijelöljem a felsőoktatáspolitikai lehetséges döntési pontjait.

A hazai felsőoktatás körül az utóbbi években szinte állandósult a vita. A 2005-ben elfogadott új felsőoktatási törvény előkészítéseként, majd annak hatásait elemezve, legújabbán pedig a 2010-ben kitűzött cél, az új közoktatási és felsőoktatási törvények megalkotása miatt ütköztek a legkülönbélebb, sőt legszélsőségesebb vélemények. Úgy tűnhet, nincs egyetlen olyan kérdés sem, melyben bizonyos nézetazonosság lenne, nincs egyetlen olyan szilárd pont sem a felsőoktatással kapcsolatos laikus és szakmai véleményekben, melyre a hazai felsőoktatás működtetését, megújítását és fejlesztését alapozni lehetne. Meggyőződésem, hogy az alábbi tézisek alkalmasak lehetnek arra, hogy a felsőoktatáspolitikai sarokköveit kijelöljék, melyekre közép- és hosszútávon is építkezni lehet.

A felsőoktatás közjó

Számos nemzetközi dokumentum, például az Európai Unió 2000-ben elfogadott Lisszaboni Stratégiája is rögzíti, hogy a felsőoktatás közjó. A felsőoktatás, ide értve a felsőfokú képzést és a kutatást is, azon javak körébe tartozik, melyeket a társadalom egészének, illetve az azt képviselő államnak kell fenntartania, annak érdekében, hogy a társadalom egésze rendelkezésére álljon. Ha a társadalom minden tagja nem is részesül felsőfokú képzésben, a felsőoktatás a társadalom egésze számára teremt értéket.

Az 1990-es évek közepén felelős(?) miniszter vélekedett úgy, hogy a felsőoktatás fölösleges, anélkül is létezhetnek országok, társadalmak. Valóban léteznek olyan társadalmak, országok, melyek nem tartanak fenn felsőoktatási intézményeket. Valamilyen formában azonban ezek a társadalmak is felhasználják a felsőoktatás teremtette értékeket, például megvásárolják a képzést és kutatást külföldi felsőoktatási intézményektől vagy megfizetik a külföldön felsőfokú képzettséget szerzett munkaerő árát, illetve vásárolnak olyan termékeket és szolgáltatásokat, melyek létrehozásában a felsőoktatásnak - akár oktató, akár kutató intézményként - szerepe volt.

Széles körben elterjedt az a nézet, hogy az állam csak kis mértékben vagy egyáltalán ne támogassa a felsőfokú képzést, annak megszerzését a képzésben résztvevők illetve családjuk fizesse meg. Tehát a felsőoktatás költségeit azok viseljék, akik ténylegesen részesülnek benne. Mintha a felsőoktatás csak az egyénnek hozna hasznot, az egyéni boldogulást segítő, társadalmilag haszontalan lenne. A

---

¹ Ez a tanulmány a Budapesti Corvinus Egyetem 4.2.1/B-09/1/KMR-2010-0005. számú TÁMOP program Hatékony állam, szakértő közigazgatás, regionális fejlesztések a versenyképes társadalomért alprojektjében, Állam és polgárai műhelyben készült.

magasabb iskolázottság, képzettség és műveltség azonban már önmagában is érték. A népesség iskolázottsági szintjének növekedése hosszú történelmi folyamat, mely az utóbbi évtizedekben felgyorsult; a felsőfokú végzettséggel rendelkezők magas aránya a fejlett társadalmak jellemzője. A magasabb iskolázottság nem csak az egyéneknek, hanem az egész társadalomnak jelent értéket, hoz hasznot.

A magasabb iskolázottságúak előnyben vannak a alacsonyabb iskolázottsággal rendelkezőkkel szemben: a munkaerőpiacon alacsonyabb munkanélküliségi arány és magasabb életkereset, ebből következően például jobb életkörülmények és jobb egészségi mutatók jellemzik őket. Ma Magyarországon a diplomával rendelkezők kiemelkedő előnyt mutatnak a középfokú végzettségűekkel szemben. Ezek az egyéni előnyök azonban társadalmi előnnyé is válnak, amennyiben versenyképesebb a gazdaság, alacsonyabb a munkanélküliség, nagyobb az adóalap, nagyobb az egyéni hozzájárulás illetve az arra való képesség a nagy állami-társadalmi ellátórendszerekhez (oktatás, egészségügy, nyugellátás), valamint nagyobb és sokszínűbb a kereslet a termékek és szolgáltatások iránt.

A felsőoktatás a gazdaság és társadalom versenyképességének kulcsa

A 21. század fejlett gazdasága a tudásra épül. Az innováció és a nagyobb tudástartalmú termékek és szolgáltatások nagyobb jövedelmet biztosítanak. Gumikacsa fröccsöntésből is meg lehet élni, de gumikacsa design-nal még nagyobb jövedelemre lehet szert tenni. Gazdagabb lesz az az egyén, vállalat és társadalom, mely az innovációra és a tudásra alapozza tevékenységét. A globális munkamegosztásban ezt érdemes választania Magyarországnak is. Ennek azonban feltétele a népesség iskolázottságának, különösen a felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányának növelése.

A tudás olyan erőforrás, mely korlátlanul sokszorozható, anélkül, hogy elfogyana. A tudás átadása - bár költségekkel jár - nem apasztja az erőforrásokat, sőt újabb tudást hoz létre, így növeli is azokat. A tudás kiváló exportcikk is, mely iránt a világ növekvő népessége bővülő keresletet biztosít.

Az oktatásra, azon belül a felsőoktatásra költött minden forint befektetés a jövőbe. A ráfordítások többszörösen megtérülnek, nő az ország versenyképessége és erősödik a globális gazdaságban elfoglalt pozíciója. Ha azonban a ráfordítások csökkennek, akkor ellenkező irányú folyamat indul meg, mely hosszú távon visszafordíthatatlan; csökken az ország versenyképessége és növekszik lemaradása. A felsőoktatás fenntartása és fejlesztése tehát az ország, a gazdaság és társadalom versenyképességének kulcsa.

A felnőtt népesség iskolázottságának növelése

Nemzetközi összehasonlításban alacsony Magyarországon a felsőoktatásban részesülők száma. A 2001. évi népszámlálás 1.127.985 főt talált, aki legalább egy évfolyamot elvégzett a felsőoktatásban (lásd melléklet I.). Ez a hétéves és annál idősebb népesség 11,9%-a, vagy — jóindulatúbb megközelítésben — a felnőtt, azaz 18 éves és annál idősebb népesség 13,9%-a. Az 1998-2002. évek hozzáférést növelő politikájának eredményeként a fiatalabb korosztályoknál ez az arány

kedvezőbb, a 20-24 évesek, azaz az 1970-es évek második felében születettek körében a legalább egy évfolyamot végzetek aránya 21,2%. Ez is messze elmarad azonban még attól a célkitűzéstől, hogy 2010-re a fiatalok 50%-a részesülhessen felsőfokú képzésben. Ezzel a célkitűzéssel Magyarország nem állt egyedül, ugyanezt hirdette meg Nagy-Britannia és Dánia is, és ebbe az irányba haladnak az OECD országai.

Az EU 2020 stratégia célkitűzése, hogy "az ifjabb generáció 40%-a rendelkezzen felsőoktatási oklevéllel".² Magyarország az EU stratégia adaptálásakor azonban csak 30,3%-os arányt vállalt.³ Különösen magas a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a legfejlettebb országokban és még ezt is meghaladó célokat tűznek ki és valósítanak meg rohamosan fejlődő távol-keleti országok.

A felnőtt népesség iskolázottságának növelése, és azon belül a felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányának növelése elsőrangú prioritás.

Széles körben hozzáférhető felsőoktatás

Az államilag támogatott új belépők létszámának alakulását 2002-2011-ben a mellékletben (II.) található ábra mutatja. Főiskolai és egyetemi képzésbe, majd 2006-tól alapképzésbe és osztatlan képzésbe felvehető államilag finanszírozott összlétszám 2003-ban volt a legmagasabb, 56.500 fő, azaz az akkor 18 évesek 43,39%-a. Fokozatos csökkenés után 2007-ben 42.700 főre csökkent ez a létszám és így is maradt 2010-ig. 2011-ben enyhe emelkedéssel 43.450 főre nőtt a felvehető létszám, ez a 18 évesek 37,13%-ának felel meg.

Az érintett korosztály létszámának csökkenése miatt az ilyen nagyságrendű létszám növekvő részvételi arányt tesz lehetővé illetve fordítva, hasonló 35% körüli részvételi arány alacsonyabb felvehető létszámok mellett is fenntartható. A jelenlegi kb. 120 ezer főről 2015-ben csökken 100 ezer fő alá a 18 évesek száma, és a jelenlegi élveszületési adatokat ismerve hosszútávon ezen a 90-95 ezer fő körüli szinten stagnál majd.

A fenti számok azonban nem adnak teljesen pontos képet a felsőoktatáshoz való hozzáférés alakulásáról, és a felsőfokú végzettséggel rendelkezők számának várható alakulásáról. Az államilag támogatott (illetve korábban államilag finanszírozott) hallgatók mellett a hazai felsőoktatásban körülbelül hasonló nagyságrendben vannak jelen a költségtérítéssel rendelkező hallgatók, akik a képzésért sok esetben jelentős összegeket fizetnek. Mindösszesen évente 90-100 ezer fiatal kerül felvételre a hazai felsőoktatási intézményekbe. Ezt a létszámot azonban több szempontból sem lehet összevetni a 18 vagy 19 évesek vagy az érettségizők aktuális létszámával, hiszen a felvettek összlétszáma tartalmazza a felsőfokú végzettséget nem adó, felsőfokú szakképzésre felvetteket és a mesterképzésre felvetteket is. De az alap- és osztatlan képzésbe felvettek sem mind egy korosztályból kerülnek ki, még ha a korábbi évekre illetve évtizedekre jellemző, az alacsony felvehető létszámok miatti erős feltorlódás megszűnőben is van.⁴ Az utóbbi években, különösen a 2005.

² EURÓPA 2020, Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája, Brüsszel, 2010.3.3. COM(2010) 2020 végleges, 5. oldal = http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_HU_ACT_part1_v1.pdf

³ Az Európa 2020 stratégia végrehajtását megalapozó előzetes nemzeti intézkedési terv, 2010. november 12., 22. oldal = <http://www.kormany.hu/download/3/64/10000/ENIT.pdf>

⁴ A 2008-ban felvettekre vonatkozó adatokat lásd: http://www.felvi.hu/felsooktatasihely/kutatasok_rangsorok/Hallgatok/a_2008ban_felvetelt_nyert_hallgatok_altalanos_jellemzoi_itemNo=1

évi Ftv. új finanszírozási szabályai következtében megszorodott ugyanis a párhuzamosan több szakon tanulók száma, azaz a felvettek egy jelentős része nem "új belépő", hanem már valamilyen szakon, sőt szakokon hallgatóként jelen van a felsőoktatásban. A felsőfokú képzésben többszörösen részesülők számának vagy arányának pontos megállapítása további kutatásokat igényelne. Úgy tűnik azonban, a felsőoktatásban való részvételre ugyanaz a jellemző, mint az idegen nyelv tanulásra: kevesen sokat - sokan keveset, vagy egyáltalán nem. A diplomát szerzők várható számáról pedig a nehezen követhető lemorzsolódás miatt még kevésbé tudunk előrejelzést adni a felvettek száma alapján.

Elitképzés vs tömegképzés

Az elitképzés és tömegképzés szembeállítása álságos. A felsőoktatáshoz széleskörű hozzáférést kell biztosítani annak érdekében, hogy jelentősen növekedhessen a felnőtt népességben belül a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya. Nem lehet és szabad visszatérni az 1990-es évek elejéig tapasztalható gyakorlathoz, amikor a fiatalok alig 10-15%-a részesülhetett felsőfokú képzésben. Álságosak azok az érvek is, melyek fölöslegesnek, sőt túlzottnak tartják a diplomával rendelkezők nagyobb számát: "Ki fog akkor dolgozni, falat rakni és vízvezetékot szerelni?" - kérdezik. Amikor már diplomával rendelkezők vélekednek így, az még érthető, hiszen saját pozícióikat védik, amikor ellenzik a potenciális versenytársak megjelenését. Akik persze, valójában, potenciális munkatársak...

A tudáson alapuló gazdaságban megváltoznak a munkaerőpiaci igények is. A gyors- és gépirónó helyét magasan képzett személyi asszisztens veszi át, a sarki boltosnak pénzügyi, számviteli, jogi, marketing és nem utolsósorban bonyolult termék-minőségügyi ismeretekkel is rendelkeznie kell. Növekszik tehát a gazdaság igénye a tudás, a készségek és képességek iránt. Bővül a magasabb iskolázottság iránti igény, az alacsony iskolázottságúak egyre inkább hátrányba kerülnek, majd kiszorulnak a munkaerőpiac jelentős részéről.

A felsőoktatási intézmények kapuinak szélesre tárása önmagában nem veszélyezteti a felsőoktatás minőségét. A felsőoktatási intézményeknek, az oktatóknak és kutatóknak azonban fel kell készülniük a nagyobb létszám képzésére. Az elmúlt évtizedek változásai során a felsőoktatás ezt elmulasztotta megtenni. Nem alkalmazkodott és nem is kezdeményezett. Úgy tett, mintha valami átmeneti rossz érné, amely némi lamentálással elhárítható, és újra vissza lehet térni azokhoz az időkhöz, amikor a professzor hetente egy-két órában beszélhetett kedvenc témáiról néhány többszörösen kiválogatott, erősen motivált és loyális hallgatónak. A kétciklusú képzés rendszere a korábbi, a főiskolai és egyetemi képzést jobban elkülönítő, duális képzési rendnél alapvetően alkalmasabb arra, hogy biztosítható legyen a magas színvonalú képzés szélesebb hallgatói csoportok részére is, hiszen rugalmasabb képzési utakat tesz lehetővé. Sajnos, azonban a kétciklusú képzés gyorsított, erőltetett bevezetése nem tette lehetővé, sőt ellene hatott, hogy a felsőoktatás kihasználja a nagy változás teremtette alkalmat, és megfelelően korigálja, átalakítsa viszonyát a hallgatók növekvő számához, és kialakítsa azt a képzési rendet, mely egyszerre biztosítani képes a nagyobb létszámú megjelenő hallgatók színvonalas képzését és a legtehetségesebbek kitüntetett figyelemmel kísérését. Hozzá kell tenni, hogy a felsőoktatás illetve a felsőoktatás változásra hajlandó szereplői ebben semmiféle támogatásra nem számíhattak, sem szakmai, sem pedig anyagi értelemben. Pedig nyilvánvaló, hogy megfelelően menedzselni, azaz segíteni és

tovább képezni, továbbá megfizetni kell azt az oktatót, akire ilyen növekvő feladatok ellátása hárul.

Még inkább igaz ez az olyan feladatokra melyek korábban alig jelentkeztek, jelentkezhetnek a felsőoktatás keretein belül, mivel az elitista szemlélet, a "selyem kesztyű" elvének alkalmazása kizárta az ilyen feladatokat jelentő társadalmi csoportokat. Az oktatás ugyan mindig az egyén felemelkedésének legjárhatóbb útja volt, de a felsőoktatás a teljesítményelvre hivatkozva mindig hajlamos volt korlátozni vagy akár elutasítani a hátrányos társadalmi helyzetek kezelését, részt venni az esélyteremtésben. Vagy ha ebben részt vett, akkor azt esetenként torz politikai kényszerek hatására tette, melynek következtében nagy mértékben lejáratódtak az ilyen törekvések. Az elmúlt évtizedekben a felsőoktatás a hallgatói létszám jelentős bővülése ellenére bezárult széles társadalmi csoportok előtt, a hallgatók társadalmi háttere nagymértékben homogenizálódott, jobb esetben intézményenként elkülönülve mutat csak bizonyos sokszínűséget.

Megfelelően kifinomult szabályozással és legfőképpen a közoktatásban megvalósuló programok segítségével szükséges nagyobb hangsúlyt fektetni a hátrányos helyzetek kezelésére és az esélyteremtésre, annak érdekében, hogy a felsőoktatás valójában mindenki számára nyitva álljon.

Ugyanígy növelni kell a felsőoktatás szerepét az át- és továbbképzésekben (az ú.n. felnőttképzésben), és törekedni lehet az idősebbek bevonására is a felsőoktatásba. Az ilyen irányú bővülés ellensúlyozhatja a negatív demográfiai folyamatok hatását is, és lehetővé teheti új források nagyobb arányú bevonását is.

Növelhető a képzés hatékonysága

A hazai felsőoktatásban jelentős, bár pontosan nehezen felmérhető tartalékok vannak. A finanszírozás rendszere túlzottan bonyolult, nem átlátható, így a források felhasználása sem a leghatékonyabb. Az állami felsőoktatási intézmények az ingó és ingatlan vagyon védelme szempontjából egyébként igenis indokolt szigorú költségvetési kötöttségek és a rugalmas gazdálkodást igénylő korszerű működés csapdájában vergődnek. A finanszírozás és a költséghatékony működés problémái közül itt csak a leglényegesebbet, nevezetesen a képzés hatékonyságát emelem ki.

A növekvő beiskolázás ellenére a diplomát szerzők száma évente hasonló nagyságú, a felvettek és a diplomát szerzők száma között az olló egyre nagyobbra nyílik. 2009-ben összesen 53.301 fő szerzett zömében még hagyományos főiskolai illetve egyetemi képzésben, kisebb részben alapképzésben illetve mesterképzésben diplomát.⁵ A diplomát szerzők száma így alig éri el a felvettek számának 50%-át. A lemorzsolódás a felvételtől a diplomaszerezésig tehát rendkívül nagy arányú, a felsőoktatás legfontosabb célja, nevezetesen hogy nagyobb számban bocsásson ki lezárt felsőfokú végzettséggel rendelkezőket, nem valósul meg. A lemorzsolódás - furcsa módon - már a felvétel után elkezdődik, hiszen még az államilag támogatott képzésben sem elhanyagolható azoknak a felvetteknek a száma, akik nem iratkoznak be, nem kezdik meg tanulmányaikat. Legtöbbször azonban a képzés vége felé "morzsolódnak le", pontosabban nem szerzik meg a diplomát; például a képzéshez

---

⁵ Felsőoktatási Statisztikai Kiadvány 2009 / Felsőoktatási Statisztikai Adatok 2009, Nemzeti Erőforrás Minisztérium, 2010. december 20., 1.14 tábla = <http://www.nefmi.gov.hu/miniszterium/oktatasi-statisztikak/felsooktatasi-statisztikai-kiadvany-2009>

tartozó kurzusok elvégzése után nem írják meg a szakdolgozatot, nem államvizsgáznak, vagy a nyelvvizsga hiányában nem vehetik át diplomájukat.

Ebben a tekintetben kétségtelenül a szabályozás átalakítása szükséges, melynek eredményeként egyszerre növekedhet a diplomát szerzők száma és erőforrások szabadulhatnak föl, tehát növekszik a képzés költséghatékonysága. Azt, hogy valaki saját költségén tanuljon semmiképpen sem szabad korlátozni. Az államilag támogatott képzés azonban korlátozódhat egy egyetemi diploma, azaz egy alapképzési és egy mesterképzési diploma megszerzésére, illetve ezt követően egy doktori képzés elvégzésére. A szabályozásnak másrészt arra kell irányulnia, hogy csökkenjen a lemorzsolódás, különösképpen a felsőfokú tanulmányok utolsó szakaszában (pl. az abszolutóriummal rendelkezők, de diplomát nem szerzők körében). Valószínűnek tartom azonban, hogy ebben a helyzetben kevésbé a szigorú adminisztratív eszközök, mint inkább a nagyobb odafigyelés, a hallgatók fokozottabb segítése, "gondozása" a célravezető. Sokakat ugyanis inkább elsodor az élet, munkába állnak, és így egyre távolodnak a felsőoktatás világtól, miközben a munkáltatók sem motiválják a diploma megszerzését, hiszen lényegében felsőfokú végzettséggel rendelkező munkaerőt kapnak alacsonyabb bérért.

A szabályozásnak tehát motiválnia kell a felsőoktatási intézményeket, hogy ebben a tekintetben jobban odafigyeljenek hallgatóikra, a felvetteket illetve beiratkozottakat nagy többségében eljuttassák a diploma megszerzéséig. Ez nem jelent engedelményeket a minőség tekintetében, nem okozza a képzés színvonalának csökkenését, amennyiben a bemenet (a felvétel feltételei) és a kimenet (a diploma megszerzésének feltételei) pontosan szabályozottak. A felsőoktatási intézményre hárul azonban több feladat, amennyiben a hallgatót nagyobb odafigyeléssel igyekszik eljuttatni a felvételtől a diplomaszerezésig, és a minőségre hivatkozva nem hagyhatja magára, nem engedheti lemorzsolódnia. A felsőoktatásnak tehát komolyan kell vennie az oktatás feladatát, és azt valóban felsőfokon kell művelnie, azaz végig kell kísérnie a hallgatót az érettségitől a diplomáig tartó hosszabb úton. Ez kétségtelenül nehezebb feladat, mint a diploma-követelmények 70%-ával rendelkező kevés jelentkezőt felvenni, és engedni őket, hogy a hiányzó 30%-nyi ismeretet megszerezzék az órákon illetve a könyvtárban.

Képzési kínálat tervezhetősége

Az elmúlt évtizedben egyre erősebben fogalmazódik meg az igény a felsőoktatás és a munkaerőpiac hatékony összehangolása irányában. Növekszik az elvárás, hogy a diplomát szerzők azonnal sikeres munkavállalóként elhelyezkedhessenek; a végzés és a munkába állás között eltelt hónapok száma fontos mérőszáma lehet a felsőoktatási intézmény teljesítményének. A végzettek utánkövetésével megvalósított elemzések egyébként bő egy évtizede kezdődtek és váltak elfogadottá.

A munkaerőpiaci alkalmazhatóság azonban nem lehet a felsőoktatás egyetlen célja és mércéje, nem szabad és nem lehet a felsőfokú képzéseket teljes mértékben csupán a munkaerőpiaci elvárásokhoz igazítani.

Bizonyos esetekben az elemzőket is félrevezeti, hogy a képzések és foglalkozások illetve tevékenységek megfeleltethetősége korlátozott. A képzések, a szakok és a foglalkozások illetve a tevékenységek hivatalos rendszerei (FEÁOR,

TEÁOR)⁶ nem felelnek meg pontosan egymásnak. De nem is lenne szerencsés, ha egy-egy képzés csak egy-egy foglalkozásra vagy tevékenységre készítené föl, még ha a nagy foglalkoztatóknak ez is lenne az érdeke, hiszen a költséghatékonyságukat növelné, ha a friss diplomás - mint egy pontosan arra a tevékenységre alkotott droidika - azonnal 100%-os munkaerőként kezdene dolgozni.

Mivel a felsőfokú képzés legalább 3-5 év és ehhez legalább 1-2 év felkészülés (pályaválasztás), majd a diploma megszerzését követően is 2-3 év a stabilabb munkaerőpiaci pozíció megtalálása miatt hozzáadandó, a képzés és a munkaerőpiac pontos összehangolásához közép- sőt hosszú távú (10 éves) munkaerőpiaci előrejelzésekre lenne szükség. Ilyeneket azonban megfelelő pontossággal csak néhány jobban tervezhető foglalkozási területre (például közoktatás, egészségügy) lehet készíteni. Nem pontosan előreláthatóak a gazdaság és társadalom hosszú távú változásai sem, a gyorsuló innováció miatt a végzettek akár 20-25%-a is olyan területen dolgozik majd, amely a pályaválasztás idején (az érettségi előtti években) nem is létezett. Például az 1980-ban érettségizettek nem tudhatták, hogy a személyi számítógép egy évtized múlva a mindennapok eszköze lesz, és az informatika rohamosan bővülő, sikeres foglalkozási ággá válik. De ugyanígy nem tudhatták a 19. század elején pályát választók, hogy a gőzhajó, a gőzmozdony és a vasút hamarosan meghatározó jelentőségű lesz a mindennapokban.

A felsőoktatásnak tehát sokkal inkább az innovációra való felkészítés a feladata. A korszerű és biztos szakismeretek elsajátítása mellett a hallgatók munkaerőpiaci jövője a különféle készségek - mindenekelőtt a tanulás képességének - fejlesztésén valamint a különböző tudásterületek változatos összetételű ismeretanyagának birtoklásán és önálló továbbfejlesztésén múlik. Ez nem csak az egyén, hanem az egész gazdaság és társadalom érvényesülésének és sikerének a feltétele.

Képzési kínálat területi eloszlása

A mellékletben (III.) található táblázat a MAB adatai alapján a diplomát adó képzések (alapképzés, mesterképzés és osztatlan képzés) számát mutatja képzési helyek és felsőoktatási intézmények szerint. A legtöbb képzési helyen egy-egy felsőoktatási intézmény folytat képzést, van azonban több település, ahol több felsőoktatási intézmény is jelen van. A táblázatban színesen kiemeltük az azonos képzési helyen működő állami felsőoktatási intézményeket; zölddel a speciális (katonai, rendvédelmi, művészeti) képzést nyújtó intézményeket, sárgával az esetenként egymással is versengő intézményeket. Természetesen a legtöbb ilyen eset Budapesten tapasztalható; a speciális képzéseket nyújtó intézmények mellett nyolc állami intézmény kínál képzést, köztük három (SZF, SZIE, SZTE) nem budapesti székhelyű intézmény. Zalaegerszezen négy, Székesfehérváron pedig három állami intézmény verseng egymással, míg két-két állami intézmény van jelen Győr, Kaposvár, Kecskemét, Miskolc, Nyíregyháza, Pápa, Pécs és Szombathely esetében.

A képzési kínálat további vizsgálatát képzési területenként és szakonként is el kell végezni ahhoz, hogy megállapítható legyen az ország "felsőoktatási lefedettsége" illetve kimutatható, hogy hol érdemes az államnak beavatkozni annak érdekében,

---

⁶ Foglalkozások Átfogó Osztályozási Rendszere (FEÁOR), lásd <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/szolgaltatasok/hun/feor/index.html>; A gazdasági tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszere (TEÁOR), lásd <http://www.teaorszamok.hu/teor03/>

hogyan az ország egész területén a leghatékonyabb formában és egyenletesen biztosítsa a felsőoktatáshoz való hozzáférést. Ennek során az alábbi célok elérésére érdemes törekedni.

- Az ország egész területén ésszerű keretek között elérhető legyen a felsőfokú képzés.
- A mindenütt jelenlévő gazdasági és társadalmi igényeknek megfelelő képzések (pl. óvodapedagógus, tanító, általános gazdálkodás, stb.) mindenütt a közelben könnyen elérhetőek legyenek.
- A magasabb szintű képzések (mesterképzés) régióként, míg az egyedibb képzések és a különleges erőforrásokat igénylő képzések (pl. orvosképzés) az országban területileg egyenletes eloszlásban három-öt helyen legyenek elérhetőek.
- A különleges, egyedi képzések az országban egy-két helyen legyenek elérhetőek.
- Törekedni kell az állami intézmények területi és képzési illetékességének elhatárolására, esetenként egyes intézményeknek monopólium biztosítására, az állami intézmények tevékenységének összehangolására, szakmai együttműködésének erősítésére, esetenként az intézményi integrációra.
- A területi eloszlás átalakítása során figyelemmel kell lenni a felsőoktatási intézmények egyéb funkcióira is: a helyi gazdaságban és társadalomban betöltött szerepek, a regionális tudásközpont funkciók; továbbképzés, szakképzés (felnőttképzés) elérhetővé tétele.
- A képzési kínálat átalakítása során különös figyelmet kell azonban fordítani a meglévő értékek megőrzésére, a minőségi szempontokból kiemelkedő képzések fenntartására; az államilag finanszírozott létszámot célszerű a doktori iskolával rendelkező és magasabb végzési arányokat felmutatni képes képzések felé irányítani.

Melléklet

I. Iskolázottság Magyarországon a 2001. évi népszámlálás szerint

Forrás: KSH on-line (http://www.nepszamlalas2001.hu/2_kotet/index.html)
"Részletes adatok a képviseleti minta alapján"

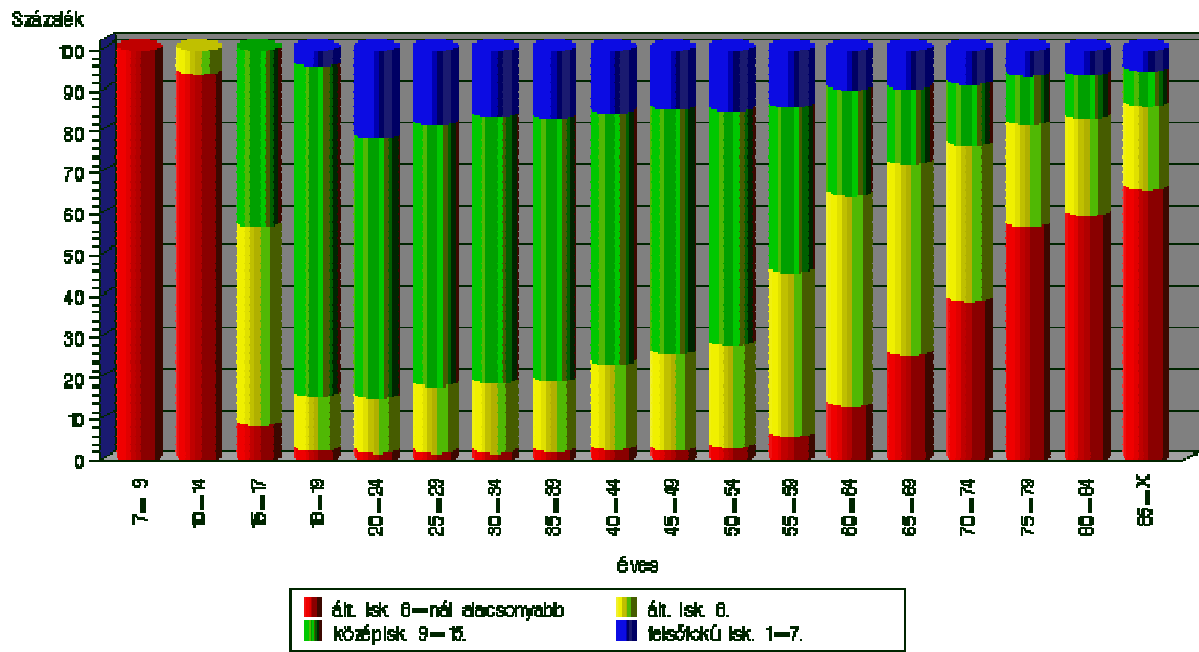
1. A 7éves és idősebb népesség az elvégzett legmagasabb iskolai évfolyam (osztály) száma és korcsoport szerint, 2001. évi népszámlálás (KSH)

Korcsoport (év)	Összesen	Évfolyam (osztály)											
		nincs	ált. isk. 1-3.	ált. isk. 4.	ált. isk. 5.	ált. isk. 6.	ált. isk. 7.	ált. isk. 8.	középisk. 9-10.	középisk. 11.	középisk. 12-15.	felsőfokú 1-7.	
7-9	364 114	7 883	356 231	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10-14	630 932	1 959	115 166	123 323	123 960	119 368	110 798	36 358	-	-	-	-	-
15-17	389 129	1 035	1 272	1 588	3 107	8 848	17 256	188 357	142 666	25 000	-	-	-
18-19	275 774	538	553	554	1 014	1 703	2 115	36 597	20 939	91 871	108 782	11 108	-
20-24	801 668	2 239	1 150	1 410	2 071	3 888	4 373	107 185	28 765	221 483	258 753	170 351	-
25-29	781 178	2 173	1 255	1 181	1 722	4 464	3 921	126 713	20 585	251 415	225 275	142 474	-
30-34	701 802	2 253	1 459	1 278	1 484	3 494	3 383	119 217	16 796	227 930	211 813	112 695	-
35-39	615 340	2 405	2 037	1 706	1 528	3 208	2 538	104 879	18 637	194 201	182 016	102 185	-
40-44	712 972	3 338	3 592	3 091	2 326	4 372	2 473	148 165	21 382	211 441	203 804	108 988	-
45-49	827 596	3 123	3 956	3 112	2 083	4 563	2 747	194 600	24 205	229 466	239 333	120 408	-
50-54	708 334	3 283	3 696	3 415	2 480	5 585	3 507	177 807	21 557	166 610	215 596	104 798	-
55-59	601 560	3 694	4 230	4 308	4 248	11 256	8 469	239 351	19 099	74 984	147 046	84 875	-
60-64	529 893	4 006	5 992	9 458	8 510	26 841	14 594	272 014	13 627	20 590	102 804	51 457	-
65-69	488 437	4 179	9 029	16 048	11 645	70 677	14 316	227 344	10 181	11 814	67 565	45 639	-
70-74	436 170	2 845	5 821	12 850	8 093	128 616	11 183	165 484	7 954	6 188	50 228	36 908	-
75-79	334 186	2 020	5 677	15 026	8 211	153 247	6 372	83 374	5 084	3 456	31 018	20 701	-
80-84	152 195	1 065	3 068	9 224	4 607	70 002	2 967	36 063	2 132	1 203	12 736	9 128	-
85-X	122 929	2 021	6 794	15 049	4 280	51 806	1 344	24 722	1 696	952	7 995	6 270	-
Összesen	9 474 209	50 059	530 978	222 621	191 369	671 938	212 356	2 288 230	375 305	1 738 604	2 064 764	1 127 985	-

2. A 7 éves és idősebb népesség az elvégzett legmagasabb iskolai évfolyam (osztály) száma és korcsoport szerint százalékokban, 2001. évi népszámlálás (KSH)

Korcsoport (év)	Összesen	Évfolyam (osztály)											
		nincs	ált. isk. 1-3.	ált. isk. 4.	ált. isk. 5.	ált. isk. 6.	ált. isk. 7.	ált. isk. 8.	közép-isk. 9-10.	közép-isk. 11.	közép-isk. 12-15.	felsőfokú 1-7.	
7-9	100,0	2,2	97,8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10-14	100,0	0,3	18,3	19,5	19,6	18,9	17,6	5,8	-	-	-	-	-
15-17	100,0	0,3	0,3	0,4	0,8	2,3	4,4	48,4	36,7	6,4	-	-	-
18-19	100,0	0,2	0,2	0,2	0,4	0,6	0,8	13,3	7,6	33,3	39,4	4,0	-
20-24	100,0	0,3	0,1	0,2	0,3	0,5	0,5	13,4	3,6	27,6	32,3	21,2	-
25-29	100,0	0,3	0,2	0,2	0,2	0,6	0,5	16,2	2,6	32,2	28,8	18,2	-
30-34	100,0	0,3	0,2	0,2	0,2	0,5	0,5	17,0	2,4	32,5	30,2	16,1	-
35-39	100,0	0,4	0,3	0,3	0,2	0,5	0,4	17,0	3,0	31,6	29,6	16,6	-
40-44	100,0	0,5	0,5	0,4	0,3	0,6	0,3	20,8	3,0	29,7	28,6	15,3	-
45-49	100,0	0,4	0,5	0,4	0,3	0,6	0,3	23,5	2,9	27,7	28,9	14,5	-
50-54	100,0	0,5	0,5	0,5	0,4	0,8	0,5	25,1	3,0	23,5	30,4	14,8	-
55-59	100,0	0,6	0,7	0,7	0,7	1,9	1,4	39,8	3,2	12,5	24,4	14,1	-
60-64	100,0	0,8	1,1	1,8	1,6	5,1	2,8	51,3	2,6	3,9	19,4	9,7	-
65-69	100,0	0,9	1,8	3,3	2,4	14,5	2,9	46,5	2,1	2,4	13,8	9,3	-
70-74	100,0	0,7	1,3	2,9	1,9	29,5	2,6	37,9	1,8	1,4	11,5	8,5	-
75-79	100,0	0,6	1,7	4,5	2,5	45,9	1,9	24,9	1,5	1,0	9,3	6,2	-
80-84	100,0	0,7	2,0	6,1	3,0	46,0	1,9	23,7	1,4	0,8	8,4	6,0	-
85-X	100,0	1,6	5,5	12,2	3,5	42,1	1,1	20,1	1,4	0,8	6,5	5,1	-
Összesen	100,0	0,5	5,6	2,3	2,0	7,1	2,2	24,2	4,0	18,4	21,8	11,9	-

3. (Az előző táblázat adatainak megjelenítése grafikonon)

4. A foglalkoztatottak az elvégzett legmagasabb iskolai évfolyam (osztály) száma
összevont foglalkozási főcsoport szerint, 2001. évi népszámlálás (KSH)

Összevont foglalkozási főcsoport	Összesen	Évfolyam (osztály)			
		ált. isk. 8-nál alacsonyabb	ált. isk. 8.	középiskola 9- 15.	felsőfokú iskola 1-7.
Vezető, értelmiségi foglalkozású	764 835	144	9 381	226 299	529 011
Egyéb szellemi foglalkozású	737 639	282	43 187	573 426	120 744
Szolgáltatási foglalkozású	562 018	1 563	75 742	458 692	26 021
Mezőgazdasági foglalkozású	117 340	4 854	43 356	63 907	5 223
Ipari, építőipari foglalkozású	1 162 038	6 175	228 386	912 426	15 051
Egyéb foglalkozású	353 058	10 795	146 700	168 747	26 816
Összesen	3 696 928	23 813	546 752	2 403 497	722 866

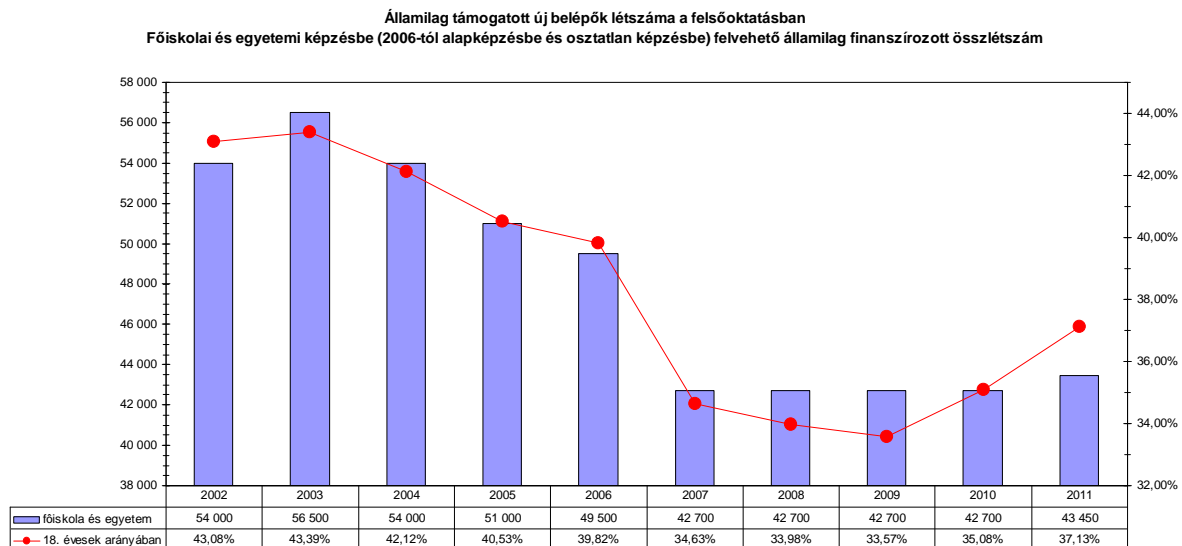
5. A foglalkoztatottak az elvégzett legmagasabb iskolai évfolyam (osztály) száma
összevont nemzetgazdasági ág szerint, 2001. évi népszámlálás (KSH)

Összevont nemzetgazdasági ág	Összesen	Évfolyam (osztály)			
		ált. isk. 8-nál alacsonyabb	ált. isk. 8.	középiskola 9- 15.	felsőfokú iskola 1-7.
Mezőgazdaság és erdőgazdálkodás	205 268	6 180	63 705	119 539	15 844
Ipar, építőipar	1 225 389	8 767	230 739	872 959	112 924
Szolgáltatási jellegű ágazatok	2 266 271	8 866	252 308	1 410 999	594 098
Összesen	3 696 928	23 813	546 752	2 403 497	722 866

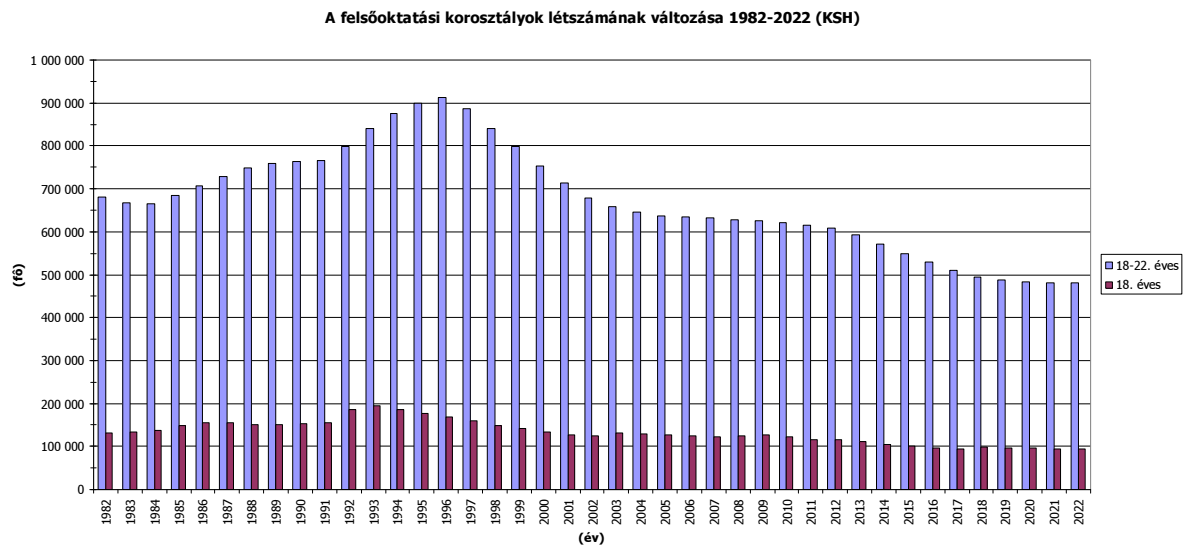

II. Hallgatói létszám

6. Felvehető létszámok alakulása, 2002-2011 (Korm. határozatok)

7. A felsőoktatási korosztályok létszámának változása, 1982-2022 (KSH)

III. Képzések

8. Képzések száma képzési hely és intézmény szerint, 2010 (MAB)

képzési ág		(mind)			
Darab / szak megnevezése		szint			
Képzési hely	FOI	BA/BSc	MA/MSc	M5/6	Végösszeg
Bácsalmás	KF	1			1
Baja	EJF	16			16
Békéscsaba	SZIE	6	2		8
Beregszász	BCE	1			1
	NYF	1			1
Budajenő	SZIE	3			3
Budapest	ANNYE		4		4
	ÁVF	3	1		4
	AVKF	6			6
	BCE	26	36		62
	BGF	8	7		15
	BHF	3			3
	BKF	9			9
	BKTF	3	2		5
	BME	22	55	1	78
	BMF	12	11		23
	BTA	2			2
	EHE	2	2	3	7
	ELTE	76	164	1	241
	GDF	4			4
	HFF	3	1		4
	HJF	6			6
	IBS	4			4
	KEE		7		7
	KJF	10	8		18
	KRE	16	18	5	39
	LFZE	44	29		73
	MKE	2	1	5	8
	MOME	11	9	2	22
	MPANNI	1			1
	MTF	3	9		12
	MÜTF	3	1		4
	OR-ZSE	6	2	1	9
	PPKE	7	9	5	21
	PTF	2			2
	RTF	11	1		12

	SE	13	14	3	30
	SSTF	1			1
	SZF	4			4
	SZFE	5	3	5	13
	SZIE	13	4	1	18
	SZPA		1	2	3
	SSZHF	1	6	2	9
	SZTE	1			1
	TKBF	1	1		2
	TPF	1			1
	WJLF	4	1	3	8
	WSUF	2			2
	ZMNE	14	14		28
	ZSKF	11	4		15
Debrecen	DE	116	126	4	246
	DRHE	2	4	2	8
	KFRTF	5			5
Dunaújváros	DF	10	3		13
Eger	EGHF	1	1	2	4
	EKF	31	54		85
Esztergom	ESZHF	1		3	4
	PPKE	11			11
Gödöllő	SZIE	35	24	1	60
Gyöngyös	KRF	12	3		15
Győr	SZE	69	32	2	103
	GYHF	1		2	3
	NYME	8	1		9
	PRTA	1			1
Gyula	SZIE	7			7
Hbösörmény	DE	4	1		5
Helsinki	BHF	1			1
Hmvásárhely	SZTE	43			43
Jászberény	SZIE	4			4
Kalocsa	TPF	4			4
Kaposvár	KE	22	5	1	28
	PTE	8			8
	VÉHF	1			1
Kecskemét	KF	15	1		16
	SZTE	5		1	6
Keszthely	PE	9	7		16
Kiskegyháza	PE		1		1
Kskegyháza	PE	1			1
Marosvásárhely	KRE	2			2
Mezőtúr	SZF	6			6
Miskolc	ELTE	1			1

	ME	70	66	1	137
Mmóvár	NYME	11	6		17
Nagykanizsa	PE	2			2
Nagykőrös	KRE	8			8
Nagyvárad	DE	1			1
Nyárádszereda	BCE	1			1
Nyíregyháza	DE	10	2		12
	EHE	1			1
	KJF	1			1
	MTF	1			1
	NYF	36	22		58
	SZAGKHF	3	2	2	7
Orosháza	KJF	2			2
Ózd	ZMNE	3			3
Pápa	NYME	1			1
	PE	1	1		2
	PRTA	1	1	1	3
Pécel	ATF	2			2
Pécs	MTF	1			1
	NYME	1			1
	PHF	1		2	3
	PTE	119	120	7	246
Piliscsaba	PPKE	21	34		55
Révkomárom	KF	1			1
Salgótarján	BGF	3			3
Sárospatak	ME	2			2
	SRTA	1	1	2	4
Siófok	KJF	10			10
Sopron	NYME	41	36	2	79
Sz.fehérvár	BMF	3			3
	KJF	18	6		24
	NYME	2	1		3
	PTE	1			1
Szarvas	SZIE	28			28
Szeged	DRHE	1	1		2
	GFHF	2	1	2	5
	SZTE	106	159	4	269
	ZMNE	2	4		6
Székelyudvarhely	MÜTF	1			1
Szekszárd	PTE	10	2		12
Szolnok	SZF	8			8
Szombathely	GYHF	1	1		2
	MTF	1			1
	NYME	42	31		73
	PTE	8			8

Tatabánya	MÜTF	3	1		4
Vác	AVKF	9	1		10
Veszprém	PE	40	39		79
	VÉHF	4	1	2	7
Zalaegerszeg	BGF	3			3
	BME	1			1
	NYME	1			1
	PTE	6			6
Zenta	BCE	1			1
Végösszeg		1498	1229	82	2809